

Nri 12.

Shkodër Prill 1920.

Vjeti i I.

AGIMI

Periodikë letrare e përmuejshme.

Organ: i Shoqnis "VLLAZNIJA,"

Drejtues:

Dr. KRISTO FLOQI.

Mbarshtrues:

KARL GURAKUQI.

PËRMBAJTJA E LÂNDËS

Gjuha shqype a shkruhej dikur?

Lavrim komtar

Arheologj

Shka due?

Hartistë Shqyptarë

Demushë vulladetar

Miscellanea

Lajm

Kristo Floqi

M. L.

G. K.

K. L.

E. L.

Taffla

Eryth. Lhos

Mbarshtrim

Shtypshkroja "Nikaj," Shkodër 1920

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)

**BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)**

U R I M

Vllazenve t'onë Katholikë u urojmë ditët e Pashkve me zëmër të mirë e sot një vjetë me një Shqypni të lirë e nder kufij të vet të natyrshëm.

DREJTIMI

Gjuha shqype a shkruhej dikur ?

T' errta shumë e të turbulla janë shenimet e disa shkrimtarvet për mbi origjinin e naturën e gjuhës shqype, edhe sa më t' errta monumentat e tyre mbi gjuhen shqype të shkrueme e mbi letraturën e saj.

Të gjithë thonë se Shqyptarët, të cilët pa dyshim janë Pelasgët e Illirët e motshëm, kur zbriten prej Asis në Europë, jetojshin një jetë nomadike, por s' dijshin me livrue tokët, me bā murre e kthisa e me jetue si domos në jetë shoqnore, por edhe gati kurdoherë me luftue e me i dalë zot vendit të tyre kundra të msymeve të hueja. Qëllimi i ynë ktu nuk është me u zgjatë në hollësina, tue hetue racën shqypitare përmest të shekujvet, përveç se me gjyrmue mbi origjinin e letresis shqype e me u kallzue kënduesave t'onë a shkruhej gjuha shqype në kohët e errshime a po jo ? A ka pasë një farë alfabeti, me një fjalë a ka kenë gjuhë e shkrueme si gjuhët e tjera ?

Një problemë kjo që ka sjellë vërdallë gjithë letretarët e glosollogët. Botës edhe më fort Albanollogët e interesuem. Asht thënë prej tallësve të komit t'onë e është hjedhë midis nesh një ironi e pa-krypë që të parët t'onë nuk u përkujdesuen me shkruere gjuhën e vet, se kurr s'kanë pasë

një farë qytetnimi. Të tjerë për me u tallë edhe më tepër me të ngratët shqyp-tarë kanë guxue me thënë se *shkrolat ose gërmat e gjuhës shqype janë shkruere mbi fletë laknash kshtu që kanë shkue lopët e i kanë hangër !* Edhe i shkretë popull shqypitar i zhytun e i kruidhun në pellgun e padijës gati i zūni besë ksaj rrëne, këtij mashtrimi të dobët ! Por puna s'ishte ashtu. Le të shofim pra.

Straboni i famshmi geograf grek e historishkrues thotë se Pelasgët e vjetër adhurojshin Diellin (ase Apollonin e Grekvet,) Hanën (ase Artemisin të Grekvet) Hëjin (ase Zeusin, Zotin e Grekvet) etj. etj. etj. se e kishin një farë qytetnimi, por u përzihe me Grekët, të cilët arthnë masandëj e nuk mbetne përveç se shëmtyrat e kësaj race. Herodoti, ata i historis greke, i cili shetit gjithë vendet e luftun në Sinisin Ballkanikë e i cili shkruen në shekullin e VI. përpara Kr., midis dokumentave e tjera historike për Pelasgët shqyp-tarë kallzon edhe këtë. Kur mbretëri Persavevet Xerxis luftonte kundra Ellenëve e ndodhej në fushën thesalike me ushtrinat e veta, si mbas zakontit f'atëhershëm kishte çue një xheneal të tij Mynin për me pvetë orakujt (falldhansit) e ndryshëm të Greqis për

latin qi kishte me pasë lufta e tij kundra Grekvet. Ky ishte Karras prej fisit, ishte d. m. thënë një bisk, një rremi trungut të math pelasgjik, një ashtu si ishin edhe Lelegët, Frygët, Lydët, Lykët, Mysët etj. etj. dhjalektat e të cilvet merreshin vësht me njëni-tjetrin, si Gegnishtja me Toskënishten e sotshime. Myni shkoi në Thebe, qytet i vjetër në Levadhi, e tue marrë 3 Thebas për me i shpjegue fallin e orakullit, shkoi në Faltoren e Apolonit, qi ishte mbi një kodrinë aty afër liqenit «Kopais». Atje pvesin falltreguesin e Apolonit, tue pasë me vedi edhe një copë drasë për me shkruë fallin. Befas falldhânsi çilë gojën e flet me një gjuhë, të cilën me të shpejtë e mori vësht Myni, qi ishte gjuhë pelasgjike, d. m. thënë shqype, kur se të tre Thebasit mbeten si mermerë, tue mos marrë vësht kurrigjâ! Myni atbotë ju rremben Thebasvet drrasen prej dore edhe e shkruen vetë fallin. Orakulli kishte folë shqyp! Çuditet edhe Herodoti, vetë si ishte e mujtun kjo gjâ qi me folë orakulli në një gjuhë barbare, si thotë, edhe si ky komb i Pelasgvet nuk a shdukë edhe prej Grekve e me gjith kta invadime e me qytetnin greke?

Herodoti thotë se gjuha pelasge flitej edhe në Egypt e shkruhej. Nji profesor Engels i Arqeologjis Dr. Sayce,* botoj një shumicë mbishkrimesh prej rrasave karrike, të gjetuna në Memphis të Misirit. Prej ktyne mbishkrimeve merret vësht se dhjalekti karrik ishte një dhjalekt pelasgjik, e si thotë Dr. Sayce i përngiet për çudë ksaj shqypes së sotshime.

Prova më e gjallë e shembëllimit të dhjalektit karrik me shqypen e sodit duket në një tjetër rrasë, të gjetun prej

arqeologut frank Darresy e të botuen në një broshurë të tij nën titullin «*Recueil de travaux relatifs la Philosophie égyptienne*» 1895.

Nji glosolog e historishkrues Armen Mesrop Mastody mbas do studi-meve të thella qi ka bâmun për mbi origjinin e rrâjen e gjuhës shqype, thotë se shqyptarët janë gati një racë me Armenët, të cilët kanë ardhë prej Kaukasit prej kahë kanë zdrypë dhe Shqyp-tarët. Kta janë perzi dikur me Armenët nën sunduesin Armen Valarsak ose Vaganargjsh tue marrë qytetnimin e alfabetin e Armenvet, të cilin mandej e ndryshuen, tue e bâmun si krejt të veçantë e të tynin. Gjith ky boton edhe një drasë paralelizimi t' alfabetit armen me at t' alfabetit shqyp-tar (pelasg) e kallzon me argumenta të forta afrimin e si me thënë kushrinin qi kanë njana gjuhë me tjetren, armenishtja me shqypen.

Dr. Hahn-i ka gjetë një tjetër lloj alfabetit n' Elbasan, të perbâmun prej 52 germash e e beson ket si një monument pelasgo - finiko-grek. Prof. Meyeri i a mohon ket origjin Hahnit, tue kujtue se shpiksi i kti alfabeti ka qënë një farë Theodori, meues grek (1).

Nji tjetër shkrimtar Tajani thotë se Shqyp-tarët nën mbretnin e Armenit Vatçagjan (480 para Kr.) kishin ligjë-t e tyne të shkrueme, të cilat thotë kanë qenë dritat e qytetnimit e të kulturës shqyp-tare, por mërisht janë shdukë prej shekullit të sot nuk shifet as gjurmë prej sot. Mbas do botimeve arqeologo - glosologjike t' Armenvet, thotë ky shkrimtar, alfabeti i perdo-doruen për ligjë-t e shkrueme shqype i a përngiiste tepër alfabetit armen, ase ishte një ndërmjetës midis alfabetit armen e alfabetit gjeorgjijan.

Për cili ishte ai popull, qi 2.000 e

*Transactions of the Society of Biblical Archaeology 1887-1893

sa vjet para Krishtit zhdrivilloj e përhapji gjithë atë qytetnë të naltë e të mrekullueshme, atë qytetnë të rrallë e klasike, të njoftun në Histori nën titullin *Qytetnija Minoike* në Kretë? Të gjithë dijetarët e rruzullimit habiten përpara kësaj pyetje edhe përgjigjen e presin vetëm prej shpjegimit të do rrasave të motshme e të pa-këndueshme. Disa janë dëftue guximtarë sa me thënë se kjo ishte një qytetnë egiptjane, disa kanë kujtue se a kenë një qytetnë finotatarike e disa të tjerë për një qytetnë greke. Por rrasat që u gjeten në Kretë si edhe në ishullin Lemnos prej rëmuesavet Ingliçë e Italianë më 1897-1899 hodhen mjaft dritë në ketë terrësinë.

U munduen shumë arqeologët e mendshëm për me mujtë me i shpjegue kto rrasa tue përdorue të gjitha gjuhët e idjomat e vjetra greke, si edhe gjuhë të tjera të vjetra të trungut *Ijapetik* ose *Arijan*, a *Hindogjermanik*, por s' mujten kurrësi! Përfunduen prà më të shumët e tyne se *kto rrasa nuk është punë të lexohen e të shpjegohen kurrësi!*

Të gjithë u dishpruene, por jo edhe i famshmi arqeolog gjerman *Otto Blau*. Ky, tue marrë para sysh historin e Pelasgëve e ndollinat e hershme që si kta u shpërngulën prej Asisë së vogël e u derdhen në ishuj e Egeut, Lemnos, Lesbos, Kretë etj. etj. e mandej si zënë vend në Kontinentin ballkanik, qindroj e u mundue shumë në këndonjetoren e vet. Këqri mandej Homerin, i cili tue bërë fjalë për banorët e Kretës (më 900 e sa para Kr.) thotë se kta ishin më të shumët. *Heteokretas* si edhe *Dorin* e *Pelasgë*, e rë në një përfundim të bazuem në dokumenta, se *Heteokretasit* e Ho-

merit ishin gjithë ata *Hetejët* e vjetër, popull i shkelqyshëm e i qytetnuem, për të cilin bënë fjalë edhe Bibli i shëjtë i Israelitvet, tue i quejtë *Hetta*, *Hatta*, *Hitti*, ase *Kitti*, të cilët merret vesh se ishin racë pelasgë e ishin ata që zhdrivilluen gjithë atë qytetnë klasike, të queitun "*Qytetnë Minoike*" e cila filloj shi prej 2,000 e sa vjet para Kr. e u shduk më 700 para Kr. e lulzoi gjithsejt 1.300 vjet!

Larrusse thotë në diksjonarin e math të tij kto për *Hetejët*; *Les Hethéers, Hittites ou Khitti était un peuple de l'antiquité, qui antérieurement à la civilisation phénicienne fonda un puissant Empire en Asie Mineure*, d. m. thënë *Hetejët* ishin një popull i vjetër që në kohët e kalueme para qytetnimit Finikas, kish themelue një mbretni të fuqishme në Azinë të vogël.

Arqeologët, tue këqyrë disa rrasa asprike e egiptjane marrin vesht se *Hetejët* ishin një popull i përhapun në Kapadoki, Armeni e Palestinë (1800-1700 para Kr.) i mendshëm e i qytetnuem. Mjeshtret e këtij populli e hartimet e çfaquna ndër rrasa e monumenta që janë gjetë, dëshmojnë një qytetnë të naltë e të shkelqyeshme edhe gërmat e mbishkrimeve të ktyne rrasave përngjeshin shumë me gërmat e mbishkrimeve të rrasave të gjetuna në Kretë e në Lemnos.

Historia e Armenëve bënë fjalë për *Hetej* Pelasgë të cilët jetojshin në parkun e Vanit, mjerës të qytetnuem, të cilët flitshin një gjuhë të dëlirë e e shkelqeshin. Gjuha armenishte ruen edhe sot me një fjalë pelasgjike ashtu edhe gjuhë persishte, por edhe do gjuhë tjera semetike, si *Haldaishtja*, *Arabishtja* e *Ibranishtja*, etymologjin e të ci-

lave e gjëjmë në rrâjet e fjalët një rok-se të gjuhës shqype.

Gjithë kto e bājshin *Otto Blau* me u mendue hollë e me kujdes. M'anen tjetër *Pasqyrat Etrusqike* që u gjeten në Itali të Verit, ishin gati me ato germa të shkrueme si edhe rrasat e Kretës ose rrasat Heteokretike edhe rrasat e Lemnos-it ose rrasat Lemnike. Po si të parat si edhe kto të tjerat, s' mundeshin me u shpjegue kurrsesi as me gërmat e idjomat greke, as me ato të Finikës, asë të Egypitit, as me Armenishten, as me tjetër gjuhë të vjetër.

Në studjim të ktyne rrasave tjera (*Pasqyrat Etrusqike*) *Otto Blau* u shtyp prej një libri të një Inglizi *Thomas Dempster*, të shkruem latinisht prej 3 shekujsh më parë nën titullin *Etruria Regalis*. Kjo ish e para shkndi për shpjegimet e *Pasqyravet Etrusqike*, se aty shpjegohej se *Turrsijt* ose *Turrsijt* asë *Etruskët* e Italis, ishin gjithë prej Popullit pelasg, i cili prej Herodotit (Librit I, 94) edhe prej Strabonit (V, 221) merrej vesht se kishin lundrue prej ishullit Lemnos në Itali, ku zënë vend, tue marrë më vonë emnin *Latinë*, por se ishin një racë me *Karras*, *Frygas* etj. popuj Pelasgë.

Otto Blau tue i u afrue me teori xgjdhjes së kësaj probleme kaqe të vështirë, filloi me u mendue kështu. Mbassi Hetejët ishin Pelasgë, mbassi Heteokretasit e Homerit ishin gjithë ata Hetejët e vjetër që përhapen atë qytetnën në zë "Minoike" e mbassi edhe *Turrsijt* ose *Etruskët* e Italis ishin gjithë ata Hetei (Heteotruskë, Truskë, Toskë, fjala prej verbit pelasg asë shqyp *turrem*-lshohem, derdhem, vrulem, se pse kta u turren prej ishujve të Egeut e u ngulën në Itali,) kështu pra, u mendue *Otto Blau*, kta popuj, pelasgë duhet të kën një farë afrimi

me Shqyptarët e sotshëm, të cilët padyshim janë ata shtërnipat e thjeshtë të Pelasgvet të parë. Ky afrim, kjo hipotezë, tha *Blau* duhet të kërkohet në gjuhën shqype! Ç'duhet bëmë pra? Duhet msue gjuha shqyp. Tha edhe e vëni në veprim. Qendroj 5 vjet radhas e me durim të math e vullnet të pa-tundun msoj gjuhën shqype. Si e msoj ju përvesh rishtas rrasave Heteo-kretike e Lemnike, si edhe *Pasqyrave Etrusqike*, edhe aherë kur dijetarët arqeologë të Gjermanis e të Francës, të topitun prej vështirsis të shpjegimit të këtyne rrasave i kishin dhënë fund se *kto rrasa janë të pa-shpjegueme*, *Otto Blau*, tue pasë shkruë një broshurë të posatshme nën titullin *Die albanische Sprache als Hilfsmittel zur Erklärung der Lykischen Inschriften*. *Gjuha shqype si mjetë për mbi zhvillimin e mbishkrimeve Lyqike* vjen përpara ktyne si vllazënve të habitun edhe tue marrë fjalën bërtet në midis t'Akademis "E gjeta, s'kini pse mundohi më; rrasat Heteo kretike e Lemnike, që janë shkruë në dialektin *Lyqik*, si edhe *Pasqyrat Etrusqike* (*Die Etruskische Spiegel*) të tëm me gjuhën shqype mundën me u shpjegue!" Edhe i u parashtror gjithë provat e argumentat që mundaj, në një mënyrë që kta dijetarët e mbledhajnë binden e s'paten as një kundër-folje.

Përpara *Otto Blau* disa të tjerë ishin mundue për *Pasqyrat Etrusqike*, të cilat, si themë, ishin gjetë 3 shekuj më parë. Më 1840 arqeologu *Gerhard* filloi me mallë të shtypuna *Pasqyrat Etrusqike*, të cilat mundeshin me u lexue, por jo edhe me u shpjegue. Më 1867 profesori Italian *Fabretti* botoi një përmbledhje mbishkrimesh italiane nën titullin *Corpus Inscriptio- rum Italicarum*. Tash ish e mujtun

m'u këndue lehtësisht «Pasqyrat Etrusqike» por prapë nuk shpjegoheshin kurrësi. Shtyrjen më të madhe e dha profesori gjerman, arqeologu *Corsen* me librin e tij klasik, të titulluem «*Über die Sprache der Etrusker*» Leipzig 1874; pasuen madej edhe do dije-tarë të tjerë si *Decke, Bugge, Torp, Pauli, Herbig* etj. etj.

Sa do qi u gjeten më se 8.000 rrasa etrusqike, shpjeguesit e ktyne s' ishin as pak më një mendje të unijshime; dikush i shpjegonte ndryshe me gjuhën Keltike, e ndryshe tjetri me Italicen e motshime, me Altaiken ase me Finotatariken edhe dikur me Armeniken. Kta të ngratit kishin të drejtë se kurrkush prej siysh nuk dinte shqyp, e kishin lënë mbas dore këtë gjuhë aqë të vjetër e aqë të nevojshime në pikpamje arqeologjije, *bussollën* e mbi-shkrimeve më antike se antikitet!

Otto Blau ish aj qi i xgjoj të gjithë kta prej lithargut e i pshtoj prej një mundimi të madh e një agonije. Tue shpjegue rrasat Heteokretike e Lemnike me gjuhën shqype ka shpjegue edhe rrasat, ase Pasqyrat Etrusqike gjithë me atë lehtësi, si edhe të parat.

Tash është koha të vijmë pak në praktikë për me marrë vesht popullin jonë se gjuha e tij shkruhej dikur e se ironit e anmiqve ishin *rrëna të poshtme*.

Si thame, rrasat heteokretike të gjetuna në Kretë si edhe në Lemnos janë shumë, edhe disa prej atyne tepër të gjata e disa të çartuna prej moti e të pa lezueshme. Shumë prej ktyne janë fotografue njashu si kanë kenë të shkrueme me gërmat e vjetra lyqike e janë mandej shpjegue prej Prof. Otto Blau. Këtu po parashikojmë për shembull disa:

Nji farë *Arkakoklessi* (Arka-kokleshi,) nji farë djalit kishte një të dash-

tun, si thotë O. Blau, n' ëmen *Arkia* (si edhe sot shifen emnat shqyp të femnavet si po e zëmë *Prenda, Bardhja, Molla, Suta* etj. etj. njashu edhe ajo quhej *Arkia*.) Kjo dikur rra e ligë e i dashtëni i saj Arkakokleshi i u lut duket hyjneshës së Pelasgvet qi quhej *Anai* e qi ish mprojsja e varzavet si merret vesht prej mythologisë armene, për me e pshtue; duket se *Anai* i a pat ndigjue lutjen edhe *Arkia* u shndosh, por mjerisht mbas sa kohe diq prej një lgate tjetër. Arkakokleshi i kushtoi përendeshës *Anait* një kushtim për të dashtunen e tij Arkien mbi vorr të saj kinse të bënte një mrekulli e t' a ngjallte prapë! Qe edhe rrasa, e cila me gërmat latine a shpjegue kshtu:

I. NKALL MITKE O SI VARZEA ARKIA PSETIMEJN ARKAKOKLESSI (F) EP A SEPIN ANAIT.

Ket rrasë Otto Blau e shpjegon shqyp në ket mënyrë:

NGJALLU MIKE, O TI VARZA ARKIA (e) PSHTUME (qi ké pasë pshtue dikur prej lëngate.) ARKAKOK-LESHI JEP NJË SHEMBULL ANAJT (d. m. thënë një ket lutje po i bënë hyjneshës *Anait* për me bënë një mrekulli e me të ngjallë.)

Gjithkushi nuk mundet me dyshuem se kjo rrasë është shkruar shqyp, çuditërisht edhe e më madhe në qoftë se marrim para sysh mos-ndërrimin e gjuhës shqype mbas kësaj vjetërsie (1.200 e sa vjet para kësaj duket se është kushtue rrasa,) e cila është gati gjithë ajo qi flitet edhe sot, kur se gërmat tjera (si Greqishtja e vjetër me neolinishten e sotme) ndryshojnë si nata me ditën, sa po të flitet sot *Hesiodi, Homeri, Platoni, Efkli, Sofokliu e Pindari* nuk do të kuptoheshin aspak prej Grekve të sotshëm.

Nji tjetër rrasë po parashtrojmë gjathashtu Heteokretike, Në një qytet të vjetër t'ishullit të Kretës, që quhej *Frasojë* (si me thënë Beltojë, Gropojë, etj.) që Grekët i thojshin *Prassos*, kishte pasë rra një lëngatë ndër ara e mbassi nuk kishte falë Zoti as shi e bima nuk ishte çfaqë mbi tokë, u bë një zi e madhe uje e njerzit ishin tue hjekë keq. Me një urdhën të sunduesit të vendit banorët e qytetit iken e e lanë qytetin Frasojën. Për kujtim të kësaj zije kushtuen aty një përmendore. Qe edhe rrasa:

II. ONA DHE SSI TE METE
BIME TFAK DO FARA LA FRASOJNA.

Të cilën rrasë Otto Blau e shpjegon shqyp kshu:

ONI (ose ÒNI) DHE SHI (shini) TË METË (të mangut, gati të pakën) BIMË TFAQ (bimën e tfaqë) DO FARA (do farë ose rode) LA (lanë tue ikë) FRASOJËN (d. m. th. iken e e lanë qytetin Frasojë).

Kjarisht merret vesht edhe kjo rrasë (rrasë lyqike) që është një rrasë shqype.

Në vend të rrasës së tretë heteokretike, e cila është shumë e gjatë e nuk kemi mjerisht vend në ket përjodikë për me u xgjatë, po parashtrojmë një rrasë prej atyne që janë gjetë n'ishull të Lemnos-it.

Në ket rrasë shifet profili i një luftari, i cili ka luftue burrisht e ka dekë për Atdhë. Po të vëhet oroe mirë fytyra, do të shifet se është fytyrë Shqypitari. Nen atë a shkruet ky kushtim.

III. HOLLAIK Z NAPTH IAZI-N
MARAS MAJ. Otto Blau ket rrasë e shpjegon shqyp kso-mënyrë:

HOLLAK (ose ULLAK a UDHAK udhtar, shtëktar) QI NJEF (që e një) JAZIN (zënë ose jazin, si thonë edhe ktu në Shkodër) MARAS MBAJ (d. m. thënë mbaje marras mbajë zi një ket burrë).

Prej rrasave Karrike po parashtrojmë ktu një që u gjet në Memphis t'Egyptit prej profesorit t'arqeologjis,

frangut *Darresy*. Æsht një fytyrë e një shakaxhis që tallej (loste, qeshte, gërgitte, zhigatte popullin) me shakat e tija e ky e pelqente e shkonte kohën me atë. Por ky shakaxhija i shkretë vdiq dikur e një miku i tij, të cilit i kushtoj fort humbja e këtij shakaxhis, ose renacakut si i thojshin, i kushtoj një mbishkrim mbi një rrasë, ku i lutej Harrit (Perëndis, i cili quhej pelasgisht *Harr* edhe *Atûm*) për me i dhënë jetë e njëje (gjû e kërqikë të fortë) jetë me një fjalë këtij renacaku. Qe edhe rrasa të cilën e shpjegon *Oto Blau*.

IV. HNI O HARR I ON.

(F) EP O YL RRNSAKUTH NY
E (F) ETE.

Oto Blau e shpjegon shqyp kshu:

HYNÏ (ose Hieni) O HARR i JON
(o Zot i jonë).

JEP O HYLL RENACAKUT NYJ
E JETË.

S'ka dyshim pra se edhe djalekti karrik është një dialekt pelasg, është gjith ajo gjuha shqype.

Tue mos pasë shumë vend në ket të përkohëshme, mjaftohemi me shtue edhe një mbishkrim tjetër edhe me i dhënë fund artikullit. Ket send e ka pasë gjetë Doktor *Engles Sayce*, e cila si kushtohet është shkruet në një dialekt *Helik* prej më të vjetrëvet, që i a përgjot kësaj shqypes s' onë.

Dr. Sayce ka gjetë një kapëzë qpoise (bajonetë) sermit me një kushtim (mbishkrim) mbi atë në ket mënyrë:

V. TARRUK DIMME SAR MAT
ERMES, të cilën Otto Blau e shpjegon shqyp kshu:

TARRUK (ose TARRUC-bull i vogël si i thonë edhe ndër Malsinat e Dugagjinës) TARRUÇ, fjala vjen prej pelasgishtes TARRR-bullli, kau, latinisht TAURUS, greqisht TAUROS.) Pra TARRUÇ DEMI (që është si DEM,

duhet vû oroe qi kau quhet edhe DEM shqyp). SAR MAT ERMES (ishte d. m. thanë SAR ose TSAR, CESAR, CAESAR a KAJSER i MATH i ERMESË (i asaj mbretinje qi quhej ERME-ERMESË.) SAR pelasgjisht d. m. thanë MBRET edhe duket se ashtu i thojshin edhe Etruskët Pelasgë prej të cilvet e mueren Latinët, tue e për-bâmun në fjalen CAESAR.

Mbi ket kapëzë shifet një fytyrë njeriut, i cili ka kenë vetë mbreti me një krenare ku përfytyrohet një krye kau, se edhe Mbreti 'quhej si duket DEM ose TARRUK DEMI.

Per Pasqyrat Etrusqike mundemi me folë tjetër herë si edhe per do rrasa Lyqike e Frygjike.

Prej ktyne të pakave shifet se Pelasgët kanë kenë njimend prindët të onë, se *Hetejët* kanë kenë njimend Pelasgë, se ata flitshin djalekta, qi së kanë shumë ndryshime me ket shqypen t'onë, e cila edhe mbas kaq shekujsh rrnon e gjallë në gojat t'ona njashtu si flitej po thue edhe prej shtërgjyshavet t'onë. Këta ishin ata qi me dritat e dijes e të qytetnimit lam-buriten kaq shekuj rrjeshtas gjith boten, deri më 700 vjet para Kr. ku shkndija e mbrame u shduk bashkë me shdukjen e "*Qytetnimit Minoik*," në Kretë. Prindët t'onë s'ishin po vetë Kthizbâmës e luftarë, por u dane në shëj edhe në mjeshtri, në gjuhë e në hartim.

Gjuha pelasgjike, gjuha e âmbël e e kjarhtë e kthellët e zânore shqype, njajo gjuhë e bukur iranike qi dikur ishte në lakmë prej popujve tjerë, *shkruhej*, po, *shkruhej* edhe *këndohej* edhe ket s'po e thomi se na vjen mirë, por se flasin faktat e dokumentat. Për ket ka me folë mâ gjatë letresija e Shqypnis së ré, e mbaj uzdajë në Zotin, se edhe letraturat e tjera kanë me

u xgjuhë pak prej lithargut e kanë me folë edhe ato fjalen e fundit per gjuhën shqype. Nji gjuhë pra e kthillë, me kso rândsije e kuptimi, një gjuhë si kjo shqypja e jonë, a duhet, me u lânë mbas dore prej në Shqyphtarvet? Ktu âsht çâshtja.

Kristo Floqi.

Lavrim komtar.

Vijim prej Nri 11.

Nji vegël e madhe, madje ndër mâ të parat, për perparim e lavrim komtar âsht grueja, njajo qi ka në dorë të rritunit e fëmijvet, të njatvne qi kanë për të sajue popullin e ri; prej kënde pra kuptohet se sa rânsi ka grueja në lavrim komtar e se sa kujdes do të kemi na, per në daçim mos të humbim, qi të perpiqemi me i dhânë grues kâmbën, qi i perket në jetë shoqnore.

Çka âsht grueja? Grueja âsht njeri me mish e me shpirt krejt një si burri e qi Perendija, mbassi pat krijuem burrin e parë, Adamin e hartou me një brî t'atij e per t'i dhânë për shoqe e për fat: për shoqe për t'i ndihmuem burrit ndër të gjitha nevojët e tija për kah gjallnija e jetesa, e për fat për të dâm me të si të mirat si të ligat, dm me thënë për të marrë pjesë ndër gëzime e ndër trajaje, qi rrjedhin prej natyres njerzore. Prej kënde kuptohet prâ, se natyrisht burri e grueja gjinden në një shkallë me të njajat të drejta e me të njajat detyrë. Porse burrit, si mâ i atidhë e mâ i zhdrivillu, kah fuqit landtore të shtatit të tij, e si krye e i parë i kësaj shoq-nije, ndërmjet burrit e grues, i përkân,

domosdo, barra mâ e rândë e jetës shoqnore, si të përkujudesunit e gjallnis, proja e interesavet të familjes e tjera; porse natyra mandej, si me dashtë me i shpërblyem ato kujdese e mundime, qi hjek për të qindruem e të mbajtun të familjes, e ka liruem prej do mjerimesh tjera, qi i a ka ngarkuem grues. Përkundra grues si një kënsinë mâ të hajthme e ndiesore i përkajne rrangjet e përmbrendshme të plangut familjar, nder të cillat xën vendin e parë të rritunit e fëmijvet, barrë e rândë e plot kujdese, prej së cillës mvarët fati i mirë a i lig i popullit. Shifet pra çiltazi, se sà rândsi të madhe paska grueja për jetë shoqnore e qytetnore të popullit, e pra nevoja e madhe, qi grât të kën një kulturë sà mâ të plotë e mâ të mirë, qi mund të kryejnë për limet e veta ndaj të rritunit e pjellës si landtarisht ashtu edhe mendtarisht. Për në daçim pra, qi komi i jonë të përparojë, na duhet domos qi grues t' i apim një lavrim bukur të gjânë e këtë mund t' a fitojm vetëm me shkolla.

E sot në çë farë shkalle gjindet grueja shqyptare? Na duhet me rrëfyem të drejten, se gjindet poshtë fort e nuk mundet qi të jët ndryshej. Kemi diftuem përsipri, se Shqyptari sot jeton një jetë fisnore pa kurr farë lavrimi e madje sidomos ndër qytete i helmatisun e i shnjerrzuem prej shkollavet të hueja, e pra si mund të besojmë, se grueja gjindet mirë? Shqyptari i mbetun pa lavrim nuk ka mundun t' i a dijë çmimin këtij, s' është munduem për vedi e pra fort mâ pak për grue të vet. Shqyptari i mbetun pa lavrim është shnjerrzuem, tue kapun shumë vese, ndër të cillat spikatë *pritesa* e këjo e shijni burrin me i ngarkuem grues barrën mâ të madhe të

detyrvet të veta, deri rrangjet e bulqis e na ka rà me pàm grà, tue bartë pleh mbi shpinë, ndërsa burrat rrishin, tue u tallë kot. Domosdo këto rândsi-me, mbi fuqi të natyrës, e kanë rrënuem gruen e shkretë si lândarisht ashtu mendtarisht e sot grât ndër male e katunde të lushnis janë po thueja gadi në një shkallë me bagti. T' i sjellim shtë tashti ndër qytete e ndër këto kemi me diktuem, mbas ndikimesh, qi na janë futun prej Anadolllit, se grues i kemi mohuem kryekëput natyrën, tue e besuem këtë si një kënsinë mâ të poshtër se atë të burrit e e hartueme prej Hyut vetem si një send për mirakande të tij e pra pa farë të drejtash; e ndalueme prej shoqnis njerzore, e mbajtun si një kukull përmbrenda mureve të shtëpis. Për të veshtruem se në çë farë shkalle âna e të lemit, don me thënë vendet e Assis, e mbajshin gruen e se çë kuptim kishin për të, na difton Sami bej Frasheri në një liber turqisht, kû bjen se çë thotë për grue një filosof asiat: «grueja është pors i njajo kashtë, qi ly-pet domosdo kûr të bijë nevoja me ngarkuem një arkë me gastare e qi futet ndërmjet të këtyne, qi mos të thehen, tue u shkrëpë njëna me tjetren e qi mandej nuk vîn mâ asgjë mbassi arka të kët mrrijtë në vend të shenjuem». Grueja, e mbajtun në kët mënyrë, domosdo se nuk njehet gjâ për lavrim të njaj populli; pjella e rritun prej këso nânash nuk mund të kër kurr farë ndiesije e madje, tue e pàm nânën e vet aq poshtë, nuk mund të ket për të farë dashunjie e nderimi, kështu qi me një grue të tillë nuk gjindet familje në kuptim të vërtetë, nuk gjindet jetë shoqnore e nuk mund të mendo-het për një përparim e lavrim. Një sprovë të madhe e kemi nder vende

t'Asis, qi kanë mbetun shumë mbrapa e nuk kanë një kulturë të vertetë e sot, edhe politikisht, nuk njehen për gjë e nuk mirren aspak në kujdes.

T'i shporrim pra zakonet e mbrapshta të hueja e të marrim ato thjeshtë shqyptare të përmirësuese mbas rrethanave e nevoive të kohës së sotshme. Nder qytete do të fillojmë më parë, tue e shqyphtarizuem e tue e komsuem gruen, sikurse ajo që është gjymtyra e pjestarja e natyrshme e familjes e pra e nevojshme; do të rrekemi grues me i dhënë shkallën, që i perket, tue i njoftun të drejtat që ka edhe ajo më gëzuem lavrimin, që i perkën e me përmirësuem tagret mendtare të vetat, që të jët kështu e zoja dikur, jo vetem me amvisuem interesat lëndtore të shtëpisë, por më tepër të dijë me rritë fëmijët t'onë. Prej grues së lavrueme mund të presim perparim e lavrim komtar; prej grues së lavrueme ka për të dalë një popull i ri lëndarish i shëndoshtë e i atidhë e mendtarish i pajisun me ditunë, pse shkolla e parë, ajo që ka më rëndësi e lën një trak të pashlyem në mende e në zëmer të fëmijut, është ajo që bāhet në prēhën të nānës. Të fillojmë me e njoftë çmimin e grues e në ket vepër përnjimend komtare të na prijnë ata që kanë pasë fat me trashiguem një lavrim e nepër qytete mund t'i gjëjmë; këta pra për në daçin të miren e atdheut të na bāhen shembuj, pse për ndryshej kemi për të mbetun poshtë e popujt tjerë fqij kanë për të pasë të drejtë me na përbuzun e mos me na njehë për të zott me jetuem në vedi. Të mendojmë se jemi në pjesën më të lakmueme t'Europës e po nuk u bām me të vertetë europjanë, kanë me na qitun jashta Europe.

(fund).

M. L.

Arheologj.

Nen ket fjalë greqishte merret veshë studimi i kohëve të vjetra nepërmjet të monumentave të tyre. *Arhaios* don me thënë i motshëm e *logos* d. m. th. fjalë. Nuk ka asnjë ditunë, që të ket pasë një lāmë kaq të haptë e përnjheri kaq të ndryshme, sà Arheologjia, e cilla dahet në shumë pjesë: Arheologjia, e quejtun me ket emën, është ajo, që merret me monumentat e arkitekturës; mandej vjen *Numismatika*, që flet për parë e medaja të motshme; *Glitika*, që shqyrton gurët e dhënarimet; *Paleografija*, që merret me shkrime e me pergamena.

Shumë dijetarë të kohës së sotshme kanë shkruar, se këjo ditunë ka kënë fare e panjoftun ndër kohë të motshme, por nuk mundemi me thënë, se Grekët e Rromakët nuk do të jën kujdesue për shka i përkitte pjesës monumentale të historisë së tyre. Me gjithkëta studimet e sotshme i a u kalojnë shumë atyne të motshëmve. Në ç'do anë dash-tinija e atdheut ka shtyp me gropue tokën, kù pushojnë eshtnat e babave, për me njoftë gjëndjen e tyre. Kështu edhe në Shqyptarve na duhet me u kujdesue për ket ditunë kaq të nevojshme për historinë t'onë e t'a dijmë, se ky vend virgjin e i pa-prekun, ndryn visare të mueshme në gjithë vet.

Një shkrim të vogël mbi ket degë na ta të shkruem para se të diste shpirtndritni Gjon Kurti, djalë i ri, i cili kje sot ndiesina atdhetare e atdheut pritte dikur prej tij ndihma të posaçme. Diq me 27 të Frorit 1920. Ket shkrim të vogël e shkroi tue u pështetun mbi librin «Altai-Iran und Völkerwanderung» të Josef Strzygowski-t, e na po e botojmë

me një kujtim të përmallshëm t'atij djaloçi, i cili u përpoq me sa muejt e me sa i erdh për doresh me i dhënë krah letresis shqype.

Titulli i shkrimit të tij është:

“TRI VISARE TË ÇMUE- SHME NË SHQYPNI,,

VISARI I PARË.

Në prendverë të vjetit 1902 qeverija turke e Tiranës u mundonte me me shif në dorë një *kupë të larueme* me stolina të çmueshme. Si u muer vesht këjo punë, Konsulli austriak i atëhershëm i Durrsit, Remi von Kuratowski muejt me i a caktue burrimin si vijon: “Nji katundar shqypitar prej Vrapit, qi është një fshat i rrethit të Peqinit, tue thye tokën me parmëndë, ndeshi pa pritë në një kazan rëmi. Si e nxori prej dheut, pa u interesue aspak për shka kishte mrëndë, bëni treg me tre Shqypitarë t'atyne rretheve e i a u dha për tri mixhida” Në ket kazan u gjeten 41 copa sendesh të motshme e na po flasim vetëm për një kupë qi u gjet mrendë, e cilla është *e larueme*, e qi u përmend sypr.

Ndorza e kësaj kupe ka trajtën e një kuji; fundin e ka të këthym në të rät e nalt pa u bashkue me kupë mbaron në një kryebaçë (kreu i sipërm i shtyllës). Nji varg i gjatë hijeshimesh, stolimesh e lajlimesh e zbukurojnë mjedisin e gjënë të kupës e nen to e mbi to zgjaten ka dy viza të pingulta me një laracim gjarpnuer. Ndërmjet të ktyne vizave gjinden tetë vaezake; n'ato vende, kû kryqzohen njëna me tjetrën, ngrehen përrjetë tufa bari. Ndër vaezake shofim kahë një shpënd, si b. f.

shifet një gjel me një gerzë (shehrit) lidhë për qafe; një zog qi ka sjellë kryet kahë rrmajta tue kendue, një zog tjetër me turij të përçudun, etj. etj. Buza e kupës është e lmuet.

VISARI I DYTË

Kupë me katër krahnorë grësh.

Ky visar kush thotë, se kie gjetë në Durrës, kush në Tiranë në Dhetuer të vjetit 1904. Faqja e kupës paraqet katër krahnorë grësh; përmbi se të cillin ndër ta ka një mishkrim të bâm me një farë materjali të zë. Si në fillim, ashtu në mbarim të mbishkrimit shifet një kryq e ndërmjet të njënit e të tjetrit lajlohet një loze hardhije. Mbishkrimet janë këto:

Konstantinopolis. - Fëtyra duket si e ajun; mjekrra i del pak kahë e rrmajta, dy duert i ka të shtrime kahë e djathia. Dora e djathtë mban një shkop e dora e rrmajtë një rrumbull të madh, përmbi të cillin përpilohen edhe tri gjyle tjera të vogla në trajtë pyramidake. Petku është përplot me rrudha e palime e krahzat e tij mbarojnë ngusht të përputhun me krahë. Flokët i ka të përdam në mjedis të krës e mbi ta vjen një kunorë me pesë katërkëndsha, ndër të cilët i mjeshtër ka një kryq me pika, krahët valviten përmbi cipa të krahit me tri të shtime. Brî krës shtrihen deri nalt andej e këndeje dy fletë, të cillat mbarojnë ndër dy majet e qi posë dy vizave, qi kanë pë fletë, janë farë të mueta e të tyta.

Polis Kypros. - Fëtyra e kunora e kësaj janë shum më të mdhaja se ato të së parës. Për sà u përket pjesve tjera të trupit, edhe këjo është si e pa-

ra, vetëm se dora e rrmajtë është e haptë e pa gjyle.

Polis Romis. - Kryet e kunorën e ka si e dyta; s'yt i ka si berthâmë pjesheke e i a përçudnojnë fëtyrën mbarë. Dora e rrmajtë bân një gjyle të madhe me tri tjera përsipri në formë pyramydate.

Polis Alis Alexandria. - Faqja e rrmajtë është e shëmtueme e i a tepron natyrës; kështu edhe dora e djathtë s'njët kurrkund me bukuri të trupit.

Shënim: Bruno Keil-i në një letër që i çon miqsisht J. Strzykowski-t i thotë, se mbas mëndimit të tij, kupa rrjedhë prej kohës byxantine.

VISARI I TRETË.

Mashtropë argjanti me shkrime e monograme.

Këjo mashtropë u gjet në Tiranë në vjetë 1906-7. Kà barkun në trajtë të njaj rrumbulli, që ngushtohet kahë ana e sipërme e poshtë vjen si fund voeje; qafa i vjen si në formë të një kûji; rrfâna përdridhet si një pikpvetse.

Aty ku njiitet qafa me shtat e stolisë mashtropën një rruzë si halë peshku; rreth e për çark barku shifen të ravizuem 24 gjysarathë, që gërshetohen njëni me tjetrin në mënyrë, që dalin kah dy gjeth një të bashkë në fund. Në ket mashtropë gjinden të zgavrruem ndër rrathë pësë monograma. Shkrimi fillon me Psalmin 29. 3 e prandej mundet që kà kënë ndonji kupshore Pagzimi. Për kahë caktimi i kohës, do marrë para s'ësh shekulli VI-IX.

Bruno Keil-i ep mendimin e vet tue thënë, se shkrimeve, mbas paleografisë e orthografisë, nuk u do dà tjetër kohë veç ajo e Byzantinvet. Ndër monograma genitivi rrin në vend të dativit; edhe këjo s'të nep aspak një sh'yllë qëndrimi për caktimin e kohës së këtyne shkrimeve, përse këto shëje duken ç'prej shekullit II-III. e kanë të bënë me syntaksin byzantin.

Këto kjen tri visaret, që un deshtia me u paraqitë, e shpresoj, se tjerë mât të zot kanë me i rà mbrapa kësaj degë ditunije kaq të nevojshme për historin t'onë.

SHKA DUE!

Te due o i Kënun përmbi gjith të kënun tjerë,
Pà prâ un Tý të kërkoj në hapëire të qelqit;
Kah Ti mëndimet çoj e të lus përherë

Të më zblojsh mirfillit!

Un lulet fort i due, në ndër lamaje
Shpërthejnë, e erë të këndshme hapin për ajri,
E ato, që çilin nalt ndër të mami maje

Për bukuri!

Un zogit i due, qi me ato kângë të veta
E bâjnë te gjith natyrën m'u gezue,
Habitet kûdo të jët edhe nier-shkreta

Tue i ndiguiel

Pushimi nepër pyje ç'asht i qetë
Në ndo'j hije t'ahit ndêjë e fort jetik
M'sà flladi kândshëm frÿn e létë e létë

Tue ndêjë me' i mik !

Un të detit fort i a due qetsin të hërherhshme,
Kûr drita e argjantë buzqeshë ujnât i lmon
E kûr duhija e rrebtë me furî të mndershme

Msÿn e copton !

E tek e mbramja due' dhe shoqin t'im
Me dhimet kûr me më lypun dorën më shtrîn,
Pa i vjeftë me ndêjë nuk munden në tijn ankim,

E tres larg mnîn.

Por shum mâ fort un due t'ëm atdhë,
Prej të Naltit e dishroj të lirë e të bekueme,
E due permblë gjith sende te ksaj dhë,

E due të lume !

K. L.

Artistë Shqyptarë

Kanë folë të huejt gjithmonë kundra nesh, tue na kallzue përpara Botës si njerz të pa-qytetnuem, si njerz të pa-dijshem e t'egjër. Na kanë përbuzë disa herë, janë tallë shpesh herë edhe i a kanë mbushë menden Europës me një fjalë se *Shqyp-tarët nuk bâhen njerëz* ! Sa kanë kenë të rrëjtun ! Sa s' e kanë njoftë kthellët Shqyp-tarin e ngratë ! Lumniisht faktat i përgënjeshtrojnë. Se atje ku kujtohet si njeri i egër Shqyp-tari, atje ku gjithë Perëndimi mendon se Shqyp-tari nuk rrnon kurr në vedi për pa pasë një frë të shndoshtë e një mproi-tës të mirë, Shqyp-tari jo vetëm i del

zot vedit edhe pa ndihmën e tjerë kuej, jo vetëm ngrehë *Qeverinë e Ad-ministratës* e mban rregull e qetsi sa habitet gjith bota, edhe gjith kjo në pak kohë, por edhe përparon në kul-turë, kujtojmë shumë më tepër se po-pujt e tjerë, në marrshim para çës-së se Shqyp-tarit i kanë mungue të gjitha ato mjete të qytetnimit e të përpari-mit edhe jo vetëm i kanë mungue, por edhe kur ka dashë me i përdorue nuk e kanë anë të qetë, tue e smprapë e tue e ndëvë ! Sa dâm i math, sa gjâ e mndershme e për t' u ardhë keq ! Edhe me gjith ato, Shqyp-tari nuk vdiq ; rrnon edhe ka me rrnuë ; ka ecë pak ka-dalë, po kur do herë me

hapa të sigurtë e të pa-tundun. Ka pasë në gjë të vet shumë elementa të mirë e të shndoshtë, qi vetë s'ka muejt me i çmue, por i a kanë çmue të huejë të kër ka ardhë kohe.

Nji prej ktyne elementavet, nji prej ktyne vesevet të bukra e të vlefshme qi ka Shqypitari, është edhe manija e tij për këngë e për muzikë, talenti më fisnik e bujar qi ka. Ket talent, posë qi e shofim të tfaqun sot me argumenta të Shqypitari. (se mjaft është përparimi i tij me katër banda muzikore qi ka kolonija Shqypitare në Amerikë të Verit, e me disa tjera banda filarmonike qi gjinden brenda në Shqypni e jashta) por dikur dikur e shofim edhe kaq të përparuem sa i a mrin kahë nji heri *zenithit* të çilsis së tij, famës më të naltë të hartimit.

Shembuj të tillë Shqyptarësh ka mjaft, por ktu kam me u kufizue për me i u tregue lexuesave e bashkatdhetarve t'onë tri ftyra, të cilat sot po habitin e mahnitin, por edhe topitin botën e qytetnueme, a më mirë me thanë Botën e vjetër e të rë (Europë e Amerikë) me hartimin e tyne këngtuer me mjeshtër të rallë, me të cilën kta tfaqin talentet e tyne. Kta janë Shqyptarë edhe quhen *Moisi*, *Mauro* edhe *Michailesku*, për të cilët tash po bajmë fjalë.

I pari prej ktyne *Aleksander Moisiu*, ose *Ksandrini*, si i thrasin në Durrës, është shqypitar i lemun në Triesht. I ati i tij ishte Durrësak, por se tregtin e kishte në Triesht. *Moisiu*, për të cilin shpeshherë kan folë shtypet gjermane, austriake e italjane, msimet e parë i bënë në Triesht. Qysh i vogël kishte dishir shumë në Pjanë edhe nuk ndër qetsisht deri sa i mori baba i vet nji piano me të cilin në fillim shurdhonte, si thonë, hallkun e s'lejte njeri rahat as ditë, as natë, po

më von i binte kaqë bukur, sa kishte andje e pelqim gjithkush me e ndigjue; e loste me pasjon e me ambëlsi të madhe.

Po Moisiu s' ishte po vetëm pianist i mirë, por edhe këngtar i math. Mbrenda në shpirt të tij ndijnte nji farë talenti, i cili tfaqej kah-dalas e kallzonte se zani i tij do bëhej dikur për mrekulli. Edhe njimend. Si u rrit pak e nuk i pelqente as tregtija as tjetër zëje, kish dishir me kalue kohën me muzikanta e me theatrina. I ati e pau edhe vetë se së ishte punë më i xanë kambën në tregtinë e desh s'desh i dha lëjen të e mbrëmja. Moisiu qysh atëherë bashkohet me nji shoqni operash italjane e bëhet për pak kohë nji *baryton* i mirë, qi i a u shkon shokvet të tij e dahet në shëj.

Kshtu tfaqi disa vepra të Verdit, Rossinit, Bellinit, Mascanit, Donizettit, Leon Cavallo etj. etj. në disa qytete të Italisë e të Austro-ungaris me nji mjeshtër të rallë.

Fama e tij u ndigjue anë e kand në Itali e gazetat italjane kushtoshin shtylla të tana për ket farë hartisti, të cilin e hiqnin për Italjin por se Aleksander Moisiu, i cili dinte vehten e kurr s' e kish mohue, i pergenjesh-troj gazetatat italjane, të thanë se është *Shqypitar*.

Moisiu i pelqente tepër muzika shkencetike gjermane edhe gjete shumë kënaqësi në veprat e *Wagnerit*, *Glückut*, *Shubertit* e *Mozartit* edhe më tepër në ato të *Betowenit*, i cili quhej e quhet ata i muzikës gjermane, të mos themi i gjith muzikës europjane. Por mjaftisht Moisiu nuk dinte gjermanishten. Zëri i tij e dishiri nuk e lëshin të qetë. I u vù me mish e me shpirt e e msoi, edhe e msoi aqë bukur sa filloj me rapresentue edhe vepra gjermane pa nji gabim në disa qytete të Gjermanisë e më fort në Wjenë, sa

mjeshtrija e tij u bâ një send i ditës midis Wjenezvet e Moisiu u thirr në pallas t' Imperatorit t' Austris për me rapresentue.

Kshtu shkuen shumë kohë qi Moisiu dita-ditën i a mrrijte shkallës më të naltë të zëjës së tij si *baryton*.

Kaiseri i Germanis Wilhelmi i II, i mahnitun prej levdimevet qi i bante shtypi german e thrret në Berlin në pallatin e vet ku Moisiu jepte shembuj të mjestërisë hartistike të tij tue rapresentue pjesët më të xgiedhuna e më të bukra të kompositorve Germanë.

Kur krisi lufta paneuropjane Moisiu shkoj vullndetar n' ushtri germane si aviator edhe per fat të keq ra rob nder Francez. Kaiserit i ka kushtue kaq shumë Aleksander Moisiu, sa i u desht me shndrrue njëxheneral frank rob per me perfitue Moisin!

Kanë bâ luftë edhe një herë shtypi Gjerman me atë t' Italis për Moisin kush e kush t' a quej të vetin, por Moisiu, shqyptar, i u ka bâmun ballë, tue i thënë si njënit ashtu tjetrit se nuk âsht as i Italian as Gjerman, për veç se Shqyptar! Edhe sot ndër gjith hartistët europianë *Moisiu* âsht më i madhi e më i nalti, âsht si me thënë Patriku i ktyne.

Sa lumni për Shqypnin të kët ksj hartistash!

Moisiu e ka thanë shum herë se don me ardhë në Shqypni, porsa qi kjo të pshtojë prej ç'do reziku e don me ndëjë ktu e me dhënë rapresentacione.

Nji tjetër hartist shqyptar (*tenor ky*), ashtë z. *Gjergj Mihali* prej Korçë, i cili titullohet *Michaelisku* edhe âsht më i madhi nder gjith tenorët e Rumanis e t' Ungaris. Zâni i tij, âsht tepër i âmbel e madhshtuer. Studimet hartistike i bâni në Konservatorium e Scalës së Milapit. Ky tenor i madh

don për së shpejti me ardhë në Shqypni per me kompozue e me rapresentue vepra shqype bashkë me shoqnin e tij qi ka.

Nji hartist tjetër Italo-shqyptar po i u paraqesim lezuesve t'onë. Ky âsht i njoftun në gjith Italin, Romanin e Shtetet e Bashk. t' Amerikës nën emnin *Giuseppe Mauro*, prej Kalabris. Midis të veprave italjane qi ka rapresentue si më i miri e më i kandshmi tenor, ka këndue edhe shum kangë shqype, edhe më tepër *kângët e famshime të Muços*, kângtarit të Ali-Pashë-Tepelenës. Sot gjindet në New-York ku mson zejen e tij shum djelmve Shqyptarë. Masandej thomi se s'kemi një rëz!
Eordensis.

Demushi vullndetar

Në katund ishin kah mblihdeshin vullndetarët e me këta dishronte me u bashkue edhe Demushi, djaloç kund pësmëdhët vjeç, i cilli s'kishte kërkënd, për veç një nane, ëmni Sutë. Suta bante fort mbas Demushit, sà në dashtni e në llastim e thirrte këtë «cumrraku i lokes». Nana e shkretë nuk muejte një ças me ndëjë larg tij, aq më tepër pse e ngrata të gjith uzdajen e kishte të mbështetun në të.

Demushi kah të pamiçok i a përgjitëte t'et, qi kishte poë mbetur në një luftim kundra Malazezvet. E për ket arrsyë, sà horesh qi kundronte ftyrën e të birit Sutës i kamburëshin shtë me lot, si prej dashtnis qi kishte për këtë, ashtu edhe prej se perkujtonte fatin e vet qi i harxhem, pushonte atje në një qindinë të Kernicës e qi e kishte pasë dashtë aq fort. Po, edhe Demushi e donte tepër fort t'âmën, sà as ky një ças nuk muejte me u tëhue soje. Por koha kishte ndrrue, e nuk i

i kishte hije një djaloçi, zëmra e të cillit rrihte në dashtni të Atdheut, me ndëjë i strukun prane carânit të votrës. Atdheu ishte në rrezik e do t'a dëte njenën dýsh: Me dekë në sherbim t'Atdheut, ose me parapëlqye ndëjen afër nânës.

Në një nadje, por sà dielli kishte nisë me derdhë rrezet e veta mbi fusha të blerueme, vrapojshin vullndefarët me u mbledhë tok në një patalok të katundit. Demushi, i cilli prej kujdesi nuk kishte mbyllë një herë sý aso nate, deri sà kishte ague drita, ngau të e âma disi prëshëm e mbasi i a puthi dorën me nderim, e pyeti se a kishte dà già mbi të shkruem të tij; sepse kùr kishin pasë bisedue një herë mâ përpara mbi ket punë, e âma ishte kënë diftue krejt kundra vullndetit të tij.

Suta ngultas i foli Demushit: "T'a kam tfaqë një herë e përgjithmonë mëndimin t'ëm. Nisu në daç, por prej meje lëje nuk kê." Tue thënë këto fjalë Suta u vrâ në ftyrë.

Demushi kùr ndieu fjalët e nânës, rà ndër kujtime të këthella e nuk dihte se thirrjes së cilles nânë, qi kishin pushtede në zëmër të tij, t'i u përgjegjëte: Nânës qi e lindi a Atdheut! Si mëndo një grimë herë u suell prej s'âmës e përvuhtas i thotë: "Nânë! Strofulli, në të cillin për së gjalli e edhe për së dekuni janë strukë baba i ëm, prindi i yt e me një fjalë krejt stergjyshat t'onë, është kô vënd. Baba i ëm, për të cillin ti jë kaq e pikllue me e për të cillin ti kurr një herë nuk i ndalon të fëshâmet, nuk i mén lot e sývet, për ket vënd rà dishmitar tue e vringllue shpatën rreptas kundra anmiqëvet t'Atdheut. Mû mâ tepër, ti shpesh më thue se un i gjakam për ftyrë krejt babës. Mirë, por nuk mjaft-

ton kaq, duhet qi t'i a përgjajë atij të ndyerit edhe me vepra. Aj kà rà dishmitar për vënd të vet, un pse mos të mund të bijë?"

Me të fëshame i u gjegj e âma: "Yt àt pat se ke me lânë mbas vedi, kùr mbylli syt e diq në lâmë të ndërës atje në Kernicë. E ti more bir shka po më lën mue, në kjoftë gjikue me t'ardhë e mbramja porsí t'yt et?"

"Un, i a pret Demushi, kam me të lânë një ëmën të math, qi s'ka muejt me e trashigue ç'faredo nânë. Ti deri sot jë thirrë *grue aishmitari* e mbas sodi ke me u quejtun edhe *nânë dishmitari*. E pak është këjo për tó? ! . . ."

Suta plakë me gëzim e me këndaqësí ndigjonte këto fjalë bujare, qi shprehte prej goje Demushi i vet. Atbotë përmallëshem e me lot ndër sý i thotë:

"Trimí i trimave, djaloçi ëm Demushi . . . Avitu prej meje t'a puthi atë gojë, qi din me qitë fjalë këso dore, sà me shtângë burrin mâ të vaditun ndër luftime. Tash po e kuptoj se ti paske kënë i dëjë me u thirrë bir i atij àt, qi s'e kursej gjakun e vet për pështim e lumni t'Atdheut. Të lumtë Demush! Nuk kishem tjetër qellim, tue t'i shkue kundra mëndimit t'and, veçse me të sprovue. Shko, shko e sherbeji flamurit komtar edhe ti si yt àt e mos e kurse gjakun t'and për lumni të tij. Ngigjo Demush porosin qi po t'ap: Anmikut kurr mos i siell shpinën, ose rdera e burrnija e një Shqiptari e lypë qi të pritët ballë për ballë. Mue mos më më, Demush, aspak në bujdes vetëm mos e shlyjë kurr prej mëndës e zëmrës Atdhën, i cilli për t'është nânë, babë e gjith-saka të thuesh. Shko kreshniku i ëm, shko e Zoti ynë t'a priftë udhën e mbartë. Të shof një herë: Ngallnjes o dishmitar! . . ."

* * *

Demushi mbî këto fjalë, për të cilat nuk ishte i bindun edhe se a ishin të verteta, i u kacavuer s'âmës për qafë edhe e muer ngrykë; vëndi s'e xëte prej gëzimi. E puthi në ballë Suta Demushin e atëherë u dâne të dy.

Mbas pak kohe Demushi, për krah të do shokëve të vet, udhtonte kah qyteti nepër do rrugaca të ngushta e të gurzue me të katundit, tue i a thënë këngës.

E në sà fushat ushtojshin prej jonevet t'ambëla të këngës së Demushit, Suta qate për-mallshëm në kolibë të vet e i u lutte Perëndis qi t'i a pësh-tonte Atdhën e djalin.

* * *

Luta e pastër e Sutës vojt në vesh të Perendisë, i cilli premtoi, qi mbas sà vojtjesh e mjerimesh, ndër të cillat u përplas Atdheu e mbas sà luftimesh, ndër të cillat u përpoqë Demushi, Atdheu Shqypnija të pështojë e të gëzojë lirin e vet e Demushi të këthejë prap në gjil të s'âmës e bashkë me të të gëzojë vetqeverimin e Atdheut ndën ajrin e kulluet e ndën qiellen e kall-tert të tij!

J. Tafilaj.

Miscellanea.

Katundari amarikan, John Shell, prej katundit Kentucky, qi në Shtatuer të këtij vjeti ka me mbushë 133 vjet, mbahet prej Amerikajsh si njeri më i motshmi i botës. John Shell, qi deri tash ka 200 vetë, qi rrjedhin prej gjakut të tij, para disa muejsh ka bënë një shefi n'aeroplan. Por mbas lajmevet të fletorevet, Amerikajt janë në gabim, pse njeri më i motshmi i botës është një *Kurd*, ëmni *Zora*, qi ka mushë 144 vjetë. Punon për gjith ditë e fiton buken e vet. Ka pasë dy grà e 15

fëmij, ndër të cillët jeton vetëm i mbra-mi, qi ka mbushë 96 vjetë. Kur i ati flet për të, thotë për herë: i shkreti, ka shndetin e ligshhtë e nuk ka me muejt me jetue gjatë!

Erythrolithos.

LAJM

Dishiri i shumë pjestarve të Shoq-nis është qi e përkohshmja e jonë të përhape pak më tepër programin e vet tue u bënë vegël propagande popullore. Ky dishir është shumë i arsyeshem, sidomos tash qi jemi të lirë e nuk kemi pengime, por tue marrë para sysh shpenzimet *enorme* qi kemi bënë rrotull këtij vjeti e qi kapen deri në Lire 2200, e shofim të rëndë e të rëndë fort me i a nisë një të tilles vepër, por me gjith kta ket dishir kemi e paraqitë në mbledhjen e pergjithshme të Shoqnis qi ka me u bënë me 14 Prill 1920, e mbas shumsis së zënëvet ka me u rregullue kjo çështje.

Mbarshtimi.

LAJM

Të gjithë antarët vepruesë të Shoqnis «Vëllaznija» janë të ftuëm, pa mungesë, me marrë pjesë në mbledhje të përgjithshme qi do të mbahet me 14 Prill 1920 të Dielen të orën 3 m. drekë në salon të shkollës së pusit për me dhënë zënet për parë të re të Shoqnis.

Shkollë, me 26 Marc 1920.

P. Kryetarin e Shoqnis «Vëllaznija»

Nenkryetari:

H. DRAÇINI

**BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)**

.....

“AGIMI,”

DEL NË FILLIM TË Ç’ DO MOJI.

Pranohet e botohet ç’ do artikull, qi ka të përpjekun me lavrim komtár. Dorshkrimet nuk kërthehen.

Shkrime, letra e pajtime, dërgohen Mbarshttrimin nën ket adresë : “AGIMI,, Shkodër.

PAJTME:

NË SHQYPNI:

Per 1 vjetë Frank 10.
» 6 muej » 6.
» 3 » » 3.

PERJASHTA :

Per 1 vjetë Frank 14.
» 6 muej » 8.
» 3 » » 4.

Nji numër i veçantë: Fr 1.

.....

BIBLIOTEKA PUBLIKE
“MARIN BARLETI”
SHKODER (2018)